

Володимир Малінінаспірант кафедри філософських та соціально-політичних наук
ОРІДУ НАДУ при Президенті України**ФОРМУВАННЯ ЦІННОСТЕЙ ПАТРІОТИЗМУ СЕРЕД МОЛОДІ
ЯК СКЛАДНИК СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ**

Статтю присвячено аналізу формування цінностей патріотизму серед молоді як складнику соціокультурної ідентичності, її місця та ролі у процесі впровадження публічної політики та публічного адміністрування. Визначено та обгрунтовано основні пріоритети державної молодіжної політики формування та розвитку цінностей патріотизму серед молоді, які можуть стати основою державної програми духовно-культурного розвитку держави.

Ключові слова: ідентичність, соціокультурна ідентичність, публічна політика, цінності, патріотизм, молодіжний парламент, європейська ідентичність.

Volodymyr Malinin**FORMATION OF THE VALUES OF PATRIOTISM AMONG YOUNG PEOPLE
AS PART OF SOCIAL AND CULTURAL IDENTITY**

This article examines the formation of values of patriotism among young people as part of socio-cultural identity, its place and role in the implementation of public policy and public administration. Defined and stipulated the main priorities of state youth policy formulation and development values of patriotism among young people, which can be the basis of the state program of spiritual and cultural development.

Keywords: identity, social and cultural identity, public policy, values, patriotism, Youth Parliament, European identity.

Владимир Малинин**ФОРМИРОВАНИЕ ЦЕННОСТЕЙ ПАТРИОТИЗМА СРЕДИ МОЛОДЕЖИ
КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ**

Статья посвящена анализу формирования ценностей патриотизма среди молодежи как составляющей социокультурной идентичности, ее места и роли в процессе внедрения публичной политики и публичного администрирования. Определены и обоснованы основные приоритеты государственной молодежной политики формирования и развития ценностей патриотизма среди молодежи, которые могут стать основой государственной программы духовно-культурного развития государства.

Ключевые слова: идентичность, социокультурная идентичность, публичная политика, ценности, патриотизм, молодежный парламент, европейская идентичность.

Україна починає рухатися шляхом соціокультурної та політичної модернізації. Проблема активізації молоді для рішення модернізаційних змін в Україні є однією з актуальних та соціально важливих.

Соціально-економічні трансформації, які потрібні країні на шляху європейської інтеграції, висунули на перший план проблеми формування у молоді ціннісних орієнтацій на засадах патріотизму. Ціннісні орієнтації є основними векторами соціальних орієнтацій, вони визначають спрямованість особистості й ступінь її соціальності. Це обумовлює дослідження проблеми формування ціннісних орієнтацій молоді як для сьогодишньої соціальної політики, так і для майбутніх перспектив суспільного розвитку.

Вибір теми статті зумовлений пошуком основи для відродження національної самосвідомості та збереження державності. Тому держава повинна взяти ініціативу щодо відродження національної самосвідомості як бази для виховання молоді. Державна політика довгострокового соціально-економічного розвитку повинна вирішувати задачу громадянської освіти та патріотичного виховання молоді, сприяти формуванню правових, культурних і моральних цінностей серед молоді, формування соціокультурної ідентичності, виховання толерантності до представників різних етносів.

Проблематика ідентичності та її дослідження є одним із домінуючих і, разом із тим, неоднозначних напрямів соціологічних, політологічних досліджень.

Концептуалізації і сутності феномену ідентичності та механізмів формування соціокультурної ідентичності з точки зору політичної науки, державного управління, соціологічної науки присвячено роботи таких зарубіжних та вітчизняних авторів, як В. Абушенко, Б. Ажнюк, Б. Андерсон, А. Астаф'єв, С. Байрачний, П. Бергер, У. Бек, Р. Брюбейкер, О. Галазюк, М. Гібернау, Е. Гіденс, С. Гантингтон, М. Головатий, О. Зернецька, М. Кастельс, Т. Карозерс, М. Козловець, Н. Ковтун, Н. Костенко, Т. Лильо, І. Кудря, О. Стегній, Ф. Фукуяма та ін.

Аналіз наукових джерел дає підстави стверджувати, що вивченню механізмів та особливостей державного управління формуванням та розвитком цінностей патріотизму серед молоді як складової соціокультурної ідентичності у сучасній українській науці не приділялося належної уваги. Незважаючи на досить велику кількість праць, присвячених державному управлінню в гуманітарній сфері, зокрема С. Вдовенка, В. Грабовського, В. Дрешпака, О. Жабенка, Ю. Кальниша, В. Карлової, С. Кіндзерського, О. Кіреєвої, Н. Колісниченко, Т. Лукіної, А. Мазака, С. Майбороди, Л. Руїс Мендісабаль, С. Чукут, в управлінській науковій практиці відсутні дослідження, в яких би комплексно розглядалися концептуальні засади державного управління в сфері ціннісного розвитку суспільства, зокрема, соціокультурної

ідентичності. Окремі аспекти цієї проблеми висвітлювали у своїх роботах Г. Атаманчук, О. Гаєвська, М. Кравченко, Л. Мисів, П. Ситник, В. Скуратівський, Ю. Сурмін, В. Трощинський, С. Чукут, В. Храмов, М. Шевченко та ін.

Останнім часом зазначена проблематика викликала інтерес та серйозно вивчається й фахівцями Національної академії державного управління при Президентові України, зокрема, кафедри соціальної і гуманітарної політики. Можна відзначити докторську дисертацію доцента кафедри В. В. Карлової на тему: «Національна самосвідомість як духовна основа державотворчих процесів в Україні: управлінський аспект». В навчально-науковій монографії кафедри соціальної і гуманітарної політики «Реформування соціальної політики в Україні: проблеми та перспективи» (2012 р.) висвітлюється складна й неоднозначна проблема подолання конфлікту ідентичностей в системі пріоритетів соціогуманітарного розвитку України.

Отже, можна констатувати, що формування цінностей патріотизму серед молоді як складової соціокультурної ідентичності повинно стати одним із найважливіших об'єктів наукових досліджень в сфері державного управління.

✎ Політичні процеси, що відбуваються в Україні останнім часом (революція «гідності», анексія Криму, АТО на сході) поставили на порядок денний формування патріотизму у молодого покоління. Вирішення політичних, соціокультурних, економічних протиріч, збереження незалежності та суверенітету України сьогодні пов'язано з молодим поколінням.

Мета

✎ Мета статті – проаналізувати проблеми формування соціокультурної ідентичності на основі цінностей патріотизму.

Вклад основного матеріалу

✎ Молоде покоління потенційно є соціально найбільш активною частиною населення. «Покоління – це люди приблизно одного віку, що живуть одночасно» [2, с. 9]. Молодь, враховуючи досвід попередніх поколінь, наслідуючи рівень розвитку суспільства, формує образ майбутнього, а отже повинна розглядатися як інноваційний потенціал реформ в Україні. Ціннісні орієнтації молоді як найбільш «динамічної» групи суспільства більше за інших схильні до змін. На формування ціннісних орієнтацій молоді в сучасних умовах впливає інтегральний результат взаємодії двох цілісних систем [5, с. 181]. З одного боку, суспільство в усій сукупності проявів суспільного життя впливає на особистість молоді людини, з іншого – молоді активно засвоює попередній досвід соціуму і передається від покоління до покоління: знання, норми, цінності, традиції.

Молодь виконує у суспільстві функцію зміни поколінь й приймає участь в усіх перетвореннях життєдіяльності суспільства. Зокрема, американські дослідники Стросс і Гоув вбачали надію на майбутнє лише у наступному поколінні, яке вступить у життя в третьому тисячолітті [2, с. 10]. На формування та виховання покоління впливає ситуація в державі, регіоні, ситуація у світі, адже особистість формується в конкретних умовах та в конкретний час. Сьогодні в Україні існує низка труднощів: формування цінностей сучасної молоді відбувається в умовах нестабільності, бюджетного дефіциту, економічної кризи, безробіття та зовнішніх загроз. Умови становлення сучасного громадянського суспільства, які супроводжуються процесами розпаду старої системи цінностей, ідеалів, існуючих моделей соціалізації, пошуком нових, впливають на становлення особистості та розвиток молоді. Україна має великий потенціал молодіжного руху і певну претензійність на виховання нового політичного покоління.

Патріотична самосвідомість передбачає високий рівень розвитку колективної ідентичності – отождення себе і своїх відмінних рис з великими спільнотами людей і культурно-політичними єдностями (народом, країною, державою). Будь-яка ідентичність важлива тому, що визначає поведінку людини. Патріотична ідентичність здатна мотивувати солідарну поведінку величезних мас людей, позбавлених будь-якого корисливого інтересу. У число основних функцій патріотизму включена ідентифікаційна, яка полягає у фіксуванні єдності інтересів людини з інтересами різних соціальних спільнот, що забезпечують його самозбереження, захищають його основні інтереси, що сприяють реалізації потреб у самоствердженні, розвитку і самовираженні. Патріотична ідентифікація – це стан групової солідарності, що формується на основі етнічного та політичної єдності, що включає колективний (усвідомлення і переживання своєї цілісності і тотожності) та індивідуальний (усвідомлення і переживання індивідами своєї приналежності) рівні.

Структура патріотичної ідентифікації визначається такими підсистемами, як картина соціального простору і часу, образу «Ми» і уявлень про відносини з «Вони».

У контексті євроінтеграційних устремлень України можна звернутися до досвіду Європейського Союзу політики формування ідентичності на основі цінностей патріотизму в країнах ЄС. В результаті соціальних, демографічних, економічних, політичних і культурних змін у сучасній Європі необхідність в загальноєвропейських дослідженнях молоді постала на порядок денний. Національна політика та ідентичність все частіше вступають в протиріччя з процесами європеїзації і міграції людей, а країни Західної Європи – стикаються з проблемою старіння населення. Європейський Союз перетворився з економічного на політичний і монетарний союз, а разом з тим ЄС став вже і соціокультурним об'єднанням.

Поняття європейської ідентичності і громадянства розвиваються Європейською Комісією та Радою Європи протягом останніх років. Крім того, дослідників та політиків цікавило, як молоді усвідомлює свою ідентичність, свої політичні інтереси, що знає про Європу та Європейський Союз. Одне з таких досліджень, проведене в 2001 році, показало, наприклад, що можливість працювати, жити і вчитися в будь-якій з країн-членів ЄС були головними перевагами, які молоді люди бачили в європейському громадянстві. Політичні аспекти (мир, Європейський уряд) були на другому за значенням місці. Це показує, що молоді європейці ставляться до європейського громадянства швидше прагматично, ніж ідеалістично, іншими словами, економічні та соціальні аспекти життя для них важливіші, ніж політичні. Дослідження, зокрема, показало, що європейська ідентичність найбільш сильна в Німеччині та Чеській республіці, де майже дві третини респондентів відчують себе європейцями, а найбільш низьким цей показник виявився в Іспанії та Англії. У різних країнах ЄС є свої політичні умови і стандарти освіти, що впливає на знання молоді про Європу, на її інтереси і поведінку[4].

Дослідження, проведене вченим із Кембриджа серед студентів чотирьох шкіл Німеччини та Англії у 2006 році, показало, що молоді цих країн дуже по-різному ставиться до ідеї Європи як «спільного дому»[4]. Як з'ясувалося, це залежить в першу чергу від урядової політики і змісту шкільних програм, а також від соціального стану учнів. У країнах з проєвропейською політикою (наприклад, в Німеччині), де Європа сприймається як мультиетнічне об'єднання, молоді з різних етносів ставиться до неї позитивно.

Німеччина є спонсором європейського інтеграційного проекту і, як наслідок, в школах в 80-ті й 90-ті роки використовувався вираз «європеїзована національна ідентичність». Англія, навпаки, належить до Європи зовсім по-іншому через свої особливі відносини зі Сполученими Штатами, географічної відокремленості від континентальної Європи та повоєнної ролі Англії в Співдружності. Отже, такі відмінності дають розуміння, чому одні групи молоді більш зацікавлені і більше знають про ЄС, ніж інші.

Останні вибори до Європейського Парламенту показали лідерам та Комісарам ЄС, щоб зміцнити політичні знання молоді, її європейську ідентичність та інтереси, потрібно розвивати терпимість до різноманітності й солідарність.

Однак для того, щоб краще прив'язати молодь до європейського проекту, європейським інститутам також необхідно стати більш прозорими і значущими. Потрібно закрити «інформаційну прогалину», розвиваючи такі ресурси як Європейський Молодіжний Парламент, Європейський Молодіжний Портал і Європейський Молодіжний Фонд.

Вагомим внеском у поширення європейських цінностей, виховання європейської свідомості, а також формування необхідної платформи для діалогу молоді на теми, актуальні для Європи є освітній проект «Європейський молодіжний парламент», який об'єднує 38 національних осередків у країнах Європи. Метою його діяльності є підвищення рівня обізнаності молоді з питань європейської інтеграції та отримання відповідного навчального досвіду.

Європейський молодіжний парламент (ЄМП) – міжнародна, політично нейтральна організація, метою якої є зростання усвідомлення молодими людьми важливості питань, що стосуються Європи, та сприяння отриманню дійсно унікального навчального досвіду. Заснована у 1987 році, організація протягом 27 років пройшла процес зростання та розширення. Сьогодні її робота базується на діяльності більше 30 національних комітетів, які формують мережу в межах і далеко за межами ЄС. Заснований як пан'європейський проект для шкіл, що поширює та пропагує ідею єдиної Європи та європейського громадянства, Європейський молодіжний парламент зараз функціонує у 38 країнах Європи. Він діє у країнах-членах ЄС, новоприйнятих членах, а також у країнах-сусідах.

У Києві 4–7 грудня 2014 року заплановане проведення Франкомовної регіональної сесії Міжнародної молодіжної громадської організації «Європейський молодіжний парламент – Україна» під патронатом Посольства Французької Республіки в Україні у рамках освітньої кампанії «Сильніші разом» та за сприянням Міністерства освіти і науки. На цій сесії студенти матимуть нагоду обговорити питання розвитку громадянського суспільства та дотримання прав людини в Україні та Європі. Тема сесії: «Прогресивна молодь – ключ до успішного майбутнього». Під час сесії заплановано роботу студентів у складі шістьох комітетів за темами обговорення, що об'єднані загальною ідеєю ролі молоді в процесі демократичних перетворень та розвитку прав людини і європейських цінностей в Україні.

У листі МОН України керівникам вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації зазначається: «Враховуючи соціальну спрямованість цього заходу, його освітньо-виховне і консолідуюче значення для української молоді, просимо поінформувати студентів та органи студентського самоврядування вищого навчального закладу про його проведення» [1].

Нова система взаємовідносин влади та молоді складалася в контексті європейської інтеграції та трансфор-

мації політичного режиму: децентралізації влади, розвиток місцевого самоврядування. У цих умовах потрібно актуалізувати взаємодію органів публічного управління та молоді. Зі свого боку органи влади повинні використовувати інструменти впливу на суспільно-політичну активність молоді та формуванню відповідних політичних орієнтацій, цінностей і моделей поведінки.

Найважливішим інструментом взаємодії органів влади з молодіжними політичними організаціями – створення за підтримки органів влади, система громадянської освіти, молодіжний парламентаризм, проектна діяльність, інтернет-сайти органів влади з молодіжної політики. Введення даних інструментів спрямоване не тільки на конструювання особливої системи політичних цінностей, а й інтеграцію політично і суспільно активної молоді в політичну систему. Зокрема, «Молодіжний парламентаризм» може розглядатися як система представництва прав і законних інтересів молоді, що заснована та функціонує при органах державної влади, органах місцевого самоврядування, як суспільно консультативно-дорадча структура молоді.

Молодіжні парламенти реалізують цілий спектр напрямків молодіжної політики: займаються організацією дозвілля молоді, розвитком інтелектуальних і творчих здібностей молоді, захистом прав та інтересів молодих громадян, волонтерська діяльність, тим самим, виступають одним з найважливіших інститутів цивільної соціалізації молодого покоління. В сферу компетенції молодіжних парламентських структур крім представництва інтересів молоді входить участь у нормотворчості (перш все, у сфері державної молодіжної політики), проведення соціально значущих заходів, організація просвітницької діяльності і підготовка молодих кадрів для роботи в сфері публічного управління. Прикладом є активна діяльність Молодіжного парламенту Вінниці. 1 квітня 2005 року у Вінниці відбулося засідання робочої групи зі створення Молодіжного парламенту. Потреба в створенні Молодіжного парламенту об'єднала молодіжні організації, різні за своєю сутністю і напрямками діяльності, та органи студентського самоврядування. Практичне втілення цієї ідеї відбулося 18 жовтня 2010 року на першій сесії Молодіжного парламенту Вінниці. Представників Молодіжного парламенту обирають 42 вищі навчальні заклади I-IV рівня акредитації Вінниччини. Вибори проходять згідно пропорційної системи з розрахунку 1 депутат на 1000 студентів. Основна ідея полягає в тому, що кожний вищий навчальний заклад області від I – IV рівнів акредитації, шляхом демократичних виборів обирає депутата від свого навчального закладу до Студпарламенту. Голова Студпарламенту обирається більшістю голосів депутатів за результатами конкурсу підготовлених проектів розвитку студентства Вінниччини, і призначається радником голови Вінницької державної адміністрації з питань студентської молоді на громадських засадах. А молоді парламентарі закріплюються за депутатами обласної Ради в якості помічників на громадських засадах. Головна мета проекту – об'єднати усю студентську молодь Вінниччини, незалежно від політичних вподобань та рухатись прогресивним шляхом, що притаманний інтелектуально-освіченій молоді. Студентський Парламент Вінниччини діє на основі «Положення про Студентський Парламент Вінниччини» [3], в якому зазначено, що Студентський Парламент Вінниччини є координаційним та консультативно-дорадчим органом при голові Вінницької обласної ради. Завданнями Парламенту є: підготовка та внесення на підставі аналізу проблем і потреб молоді, суспільної та соціаль-

но-економічної ситуації в області пропозицій та рекомендацій своїх керівних органів голові обласної ради щодо вироблення та реалізації державної молодіжної політики в області у сферах освіти, праці, культури, охорони здоров'я, сім'ї, дітей материнства й батьківства, соціального становлення та розвитку молоді; розвиток студентського руху та студентського самоврядування на Вінниччині; налагодження ефективної взаємодії між студентством області, органами місцевого самоврядування, іншими органами, закладами, установами, організаціями, що працюють із студентами; захист прав та інтересів студентської молоді області; активізація громадської активності студентів Вінниччини; розвиток наукового, інтелектуального та творчого потенціалу студентської молоді області; підвищення рівня правової освіти та правової культури студентів; формування національних і загальнолюдських цінностей у студентській молоді області; пропагування здорового способу життя та змістовних форм дозвілля у студентському середовищі; залучення студентів до участі у програмах міжнародних фондів, в обласних, всеукраїнських, міжнародних заходах та обмінах молодіжного спрямування [3].

Слід погодитися з думкою фахівців, які стверджують, що в перспективі, якщо не буде вжито ефективних кроків з розвитку та зміцненню загальнонаціональної ідентичності, ймовірно подальше загострення кризи ідентичності і, як наслідок – втрата моральних та ціннісних орієнтирів у молоді та інших верств суспільства. Для того, щоб запобігти подібному розвитку подій, здатне привести українське суспільство і державу до розпаду, необхідна цілеспрямована і послідовна державна політика у сферах освіти, культури, що передбачає розумне поєднання національних компонентів ідентичності, формування у жителів, перш за все у молоді, почуття приналежності до єдиного суспільства і держави.

У формуванні освітньої політики України повинні враховуватись поліетнічність та полікультурність українського суспільства. Дане різноманіття необхідно визнати як позитивний чинник, що збагачує вітчизняну культуру і не є загрозою для держави.

Формування соціокультурної ідентичності (громадянської, політичної нації) має відбуватися на засадах громадянської єдності, верховенства права, демократії, толерантності та міжкультурного діалогу. Дотримання цих принципів буде сприяти тому, що кожна етнічна група збереже свою ідентичність, культуру, мову і традиції і зробить свій внесок в консолідацію українського суспільства.

Задля формування соціокультурної ідентичності в Україні шляхом здійснення державної освітньої політики слід:

- 1) забезпечити в освітніх закладах активнішу підтримку вихованню національних почуттів і патріотизму;
- 2) прийняти і реалізувати загальнонаціональну державну програму виховання та освіти, спрямовану на формування патріотичних почуттів та поглядів;
- 3) сприяти розвитку української культури та мови, зокрема в регіонах із недостатнім їх використанням;
- 4) сприяти відродженню національних традицій.

Сьогодні молодь перебуває на шляху становлення, вектор якого буде під чому визначатися спрямованістю суспільно-політичного розвитку країни. Самореалізація самовизначення сучасної молоді формуються в умовах трансформації всіх сфер життєдіяльності українського суспільства.

Події, що відбуваються сьогодні в Україні, впливають на соціально-політичні, економічні, духовні та світоглядні перетворення її на становлення суспільно активної особистості з громадянськими орієнтаціями.

✦ На наш погляд, формування ідентичності громадянина України дозволить вирішити ключові завдання розвитку українського суспільства – забезпечити безпеку держави і суспільства, зберегти державну незалежність України; подолати світоглядну кризу; відродити повагу до держави, суспільства, родини; історичній і культурній спадщині українського народу. Вирішення проблеми завдання патріотичного виховання найтісніше пов'язане з необхідністю вироблення державою і суспільством механізмів соціальної консолідації, формування ідентичності та громадянського патріотизму молоді України.

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок про те, що необхідно наповнення ідей патріотизму та громадянськості новим змістом, який було б адекватним часу і в силу цього становило б надійну основу для інтеграції українського суспільства і зростання соціального оптимізму та національної свідомості. У цьому зв'язку особливою гостротою набуває дослідження ідентичності та патріотизму як соціокультурних концептів, які мають глибокий ціннісний зміст, вивчення їх динаміки в світорозумній молоді.

Формування цінностей патріотизму молоді як складової соціокультурної ідентичності є базовою передумовою зміцнення державності та консолідації суспільства в процесі модернізації України.

Література.

1. Лист Міністерства № 1/9-361 від 16.07.2014 «Про проведення сесії Європейського молодіжного парламенту – Україна» [Електронний ресурс] // Офіційний сайт МОН України. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/2612->
2. Покоління і молоді субкультури // Незалежний культурологічний часопис «І». – 2002. – 255 с.
3. Положення про Студентський Парламент Вінниччини [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Вінницької обласної ради. - Режим доступу: <http://www.vinnrada.gov.ua/polozhennya-pro-studentskij-parlament-vinnichchini.htm>.
4. Фаас Д. Молодежь, Европа и нация: политические знания, интересы и идентичности нового поколения [Электронный ресурс] / Д. Фаас // Доклад для «Halki International Seminar», июнь 2006 года. – Университет Кембриджа. - 9 февраля 2007 года. – Режим доступа: <http://dialogs.org.ua/ru/cross/page9264.html>.
5. Шапошникова І. В. Формування ціннісних орієнтацій сучасної української молоді / І. В. Шапошникова // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. – 2013. – Вип. 57. – С. 181–187.